

Nr 203.*Utlåtande i anledning av väckta motioner om ökad pension
åt agronomen S. Örjangård.*

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz m. fl.* (I: 263) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström m. fl.* (II: 187), har hemställts att riksdagen måtte besluta att bevilja agronomen Sigurd Örjangård pension med det belopp, vartill hans pension skulle ha uppgått, därest han vid uppnådd pensionsålder kvarstått i sin rektorsbefattning vid lantmannaskolan i Bollnäs.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen II: 187 följande.

JUF-rörelsen har sedan mer än 30 år verkat i vårt land på ett sätt som av alla, inte minst statsmakterna, erkänts såsom mycket värdefullt. Den som tog initiativ till startandet av denna rörelse i Sverige var dåvarande föreståndaren för Färgelanda lantmannaskola, agronom Sigurd Svensson, sedermera Örjangård. Detta skedde år 1918. JUF, som från början hade till uppgift att vara en frivillig bildningsorganisation för mera vuxen lant ungdom och sedan genom klubbverksamhet också meddelade praktisk undervisning, har erhållit statsanslag från 1921.

Alltifrån förbundets tillkomst tjänstgjorde agronom Örjangård som dess sekreterare och verkställande styrelseledamot vid sidan om sin verksamhet som rektor för lantmannaskola, detta även sedan han utsetts till föreståndare för lantmannaskolan i Bollnäs. Då emellertid arbetet med ledningen av förbundets verksamhet alltmer tog hans tid i anspråk, såg han sig nödsakad att begära tjänstledighet från befattningen i Bollnäs, och samtidigt flyttade förbundets centralbyrå till Stockholm. Under åren 1928—1930 var han därjämte ledamot av kommittén för den lägre lantbruksundervisningens ordnande. Sedan nämnda kommitté avslutat sitt arbete, erhöll agronom Örjangård genom tillmötesgående från skolstyrelsens sida fortsatt tjänstledighet från befattningen i Bollnäs i avvaktan på en tillfredsställande lösning av hans pensionsfråga, därest han skulle se sig nödsakad att avgå från rektorsbefattningen för att kunna fullfölja sitt arbete i förbundets tjänst.

I enlighet med förslag i en proposition beslöt riksdagen 1934 en sådan ändring i bestämmelserna för statens pensionsanstalt, att möjlighet bereddes Örjangård till fortsatt delaktighet i pensionsanstalten. Genom kungabrev av den 14 september 1934 erhöll han medgivande att »efter avgång från föreståndarebefattningen vid lantmannaskolan i Bollnäs till anställning som sekreterare och byråföreståndare hos JUF bibehållas vid delaktighet i pensionsanstalten — — —». Beträffande storleken av den blivande pensionen innehöll kungabrevet föreskriften att vid fortsatt delaktighet

jämlikt § 7 a intill pensionsåldern pension och tilläggspension tillsammans skulle »motsvara den pensionsrätt, som skulle hava förefunnits, om han med oavbruten tjänsteårsberäkning intill samma ålder kvarstått i sin nuvarande befattning vid lantmannaskolan Säverstalund» i Bollnäs.

Kungabrevet innehöll emellertid också en särbestämmelse av följande lydelse: »Å tilläggspension må icke åtnjutas dyrtidstillägg eller annan därmed jämförlig tilläggsförmån av statsmedel.» Med anledning härav företog förbundets styrelse i samråd med pensionsanstalten en utredning för att klargöra i vad mån nämnda bestämmelse skulle komma att inverka på Örjangårds blivande pension. Av denna utredning framgick, att Örjangårds pension skulle komma att med 230 kronor per år understiga den pension, han skulle ha åtnjutit, därest han till uppnådd pensionsålder kvarstått i sin rektorsbefattning i Bollnäs. Då denna obetydliga skillnad icke kunde avhålla Örjangård från att i JUF:s tjänst fullfölja vad han kommit att betrakta som sin egentliga livsuppgift, begärde och erhöll han avsked från rektorsbefattningen i Bollnäs.

Agronom Örjangård har varit delaktig i statens pensionsanstalt i egenkap av lantmannaskoleföreståndare från 1912 till 1934 och därefter enligt Kungl. Maj:ts medgivande från 1934 till pensionsålderns inträde 1951. Den sammanlagda tid han räknat tjänsteår som delaktig i pensionsanstalten utgör sålunda 39 år.

Till följd av de efter 1934 förändrade ekonomiska förhållandena med försämrat penningvärde, förhållanden som ju inte kunde förutses vid tiden för kungabrevets tillkomst, har nu emellertid pensionsförhållandena för agronom Örjangård väsentligt försämrats, detta på grund av de särbestämmelser, som intagits i nämnda kungabrev. Genom statens pensionsanstalts brev den 9 november 1951 erhöll Örjangård en årlig pension av 5 378 kronor jämte rörligt tillägg, beräknat efter 349 kronor per månad. Efter riksdagens bifall till det i proposition till 1952 års riksdag framlagda förslaget om förbättring av utgående SPA-pensioner har pensionsbeloppet från den 1 juli höjts till 6 122 kronor, vartill kommer rörligt tillägg med 4 932 kronor. För övriga pensionerade lantmannaskolerektorer utgår emellertid pension enligt pensionsklass I: 33 med 9 912 kronor före 67 års ålder och därefter med 9 120 kronor, vartill kommer rörligt tillägg beräknat med 53 %. Dessa pensioner utgör sålunda för närvarande i runt tal 15 165 kronor intill 67 år och därefter omkring 14 370 kronor.

Av dessa jämförelser framgår, att en betydande skillnad förefinnes mellan den pension Örjangård nu åtnjuter och den pension han skulle ha erhållit, om han kvarstått i sin befattning vid lantmannaskolan i Bollnäs. Denna skillnad strider uppenbarligen emot andemeningen i kungabrevet av 1934, där det utsäges, att Örjangårds pension efter förändringen av hans tjänst skulle motsvara »den pensionsrätt, som skulle ha förefunnits, om han med oavbruten tjänsteårsberäkning till samma ålder kvarstått» i sin befattning vid lantmannaskolan i Bollnäs.

Med anledning härav har agronom Örjangård i skrivelse till statsrådet och chefen för civildepartementet hemställt att i pensionshänseende bli likställd med lantmannaskolornas rektorer. Denna framställning har avslagits efter avstyrkande yttrande av pensionsstyrelsen, som hänvisade till kungabrevets särbestämmelse. Som redan påpekats kom denna särbestämmelse till vid en tidpunkt, då man inte kunde förutse den förändring av penningvärdet, som sedermera skett. Vid kungabrevets tillkomst kunde,

som redan framhållits, de framtida divergenserna mellan pension för rektor och pension för Örjangård enligt kungabrevet uppskattas till endast en obetydlig summa.

Den formalistiska syn på Örjangårds pensionsfråga, som sålunda kommit till synes, måste framstå såsom egendomlig, om man ser den mot bakgrunden av det arbete Örjangård nedlagt i JUF:s tjänst. Alla som kommit i kontakt med agronom Örjangård har i honom mött en människa med idealitet och positiv arbetsvilja för ungdomen, enkannerligen lantungdomen, som går utöver det vanliga. När Örjangård ägnade sig åt detta livsverk, förlitade han sig på kungabrevets bestämmelse om att hans arbete i JUF skulle betraktas likvärdigt med det arbete han utfört som lantmannaskolerektor. Han har nu på ålderns dar erfarit att en av till synes oförklarlig anledning tillkommen särbestämmelse förändrat hans ekonomiska villkor på ett överraskande sätt.

Såsom i motionerna erinras, har Örjangårds pensionsfråga även bragts under Kungl. Maj:ts prövning genom en av Örjangård gjord framställning i ämnet.

I utlåtande över denna framställning har *statens pensionsanstalt* anfört följande.

Pensionsrätten enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt (nr 878) var knuten till innehavet av viss befattning. Övergick innehavare av sådan befattning till verksamhet utan statlig pensionsrätt, inträdde rätt till uppskjuten pension. Denna beräknades i allmänhet endast på befattningshavarens egna avgifter. Huvudmannens och statens bidrag till pensioneringen beaktades således icke vid pensionsberäkningen i dylika fall. Anslagsreglementets grunder härutinnan överensstämde med bestämmelserna i kommunikationsverkens pensionslag. Enligt de före den 1 juli 1935 för befattningshavare inom den allmänna civilförvaltningen gällande bestämmelserna gick pensionsrätten i motsvarande fall däremot helt förlorad för befattningshavaren.

Genom beslut av 1934 års riksdag godkändes ett i prop. nr 186 samma år framlagt förslag att i vissa fall bereda möjlighet för innehavare av befattning med pensionsrätt enligt 1919 års reglemente för pensionsanstalten att efter avgång från sådan befattning kvarstå vid dylik pensionsrätt. I sådant fall skulle befattningshavaren bli berättigad till dels uppskjuten pension, beräknad på såväl befattningshavarens egna som huvudmannens och statens i den frånträdda befattningen erlagda pensionsavgifter, dels ock en tilläggspension, för vilken pensionsanstalten debiterade full försäkringsavgift. Tilläggspensionen skulle bestämmas så, att den uppskjutna pensionen jämte tilläggspensionen uppgick till vad som skulle ha utgått i pension därest befattningshavaren kvarstått i sin gamla befattning. Dyrtidstillägg skulle beräknas på den uppskjutna pensionen men ej på tilläggspensionen.

Bestämmelse angående denna tilläggspensionering utfärdades genom kungl. kungörelsen den 7 juni 1934 nr 314 och infördes som § 7 a i anstaltens reglemente.

Enligt det fr. o. m. den 1 januari 1950 gällande SPA-reglementet liksom enligt allmänna pensionsreglementena inträder i allmänhet rätt till livränta i fall där befattningshavare avgår utan att erhålla genast börjande pension.

Sådan livränta beräknas enligt regler, som för befattningshavaren äro mindre gynnsamma än grunderna för beräkning av uppskjuten pension för befattningshavare med delaktighet enligt § 7 a i 1919 års reglemente. Bl. a. är att märka, att på livränta som nyss nämnts icke utgår rörligt tillägg.

Delaktighet i anstalten enligt nyssnämnda författningsrum i 1919 års reglemente har förekommit i ett tiotal fall, bl. a. för förre föreståndaren vid lantmannaskolan i Säverstalund (Bollnäs) Jakob Sigurd Örjangård, född den 14 september 1886. Jämlikt beslut av pensionsanstalten den 9 november 1951 är Örjangård fr. o. m. den 14 september 1951 berättigad till en årlig tjänstepension av 2 560 kronor och en årlig tilläggs pension av 1 190 kronor. Efter omräkning enligt kungl. kungörelsen 1947: 658 utgör beloppet av de sammanlagda grundpensionsförmånerna 5 378 kronor, vartill kommer rörligt tillägg, beräknat å 4 188 kronor. Vid procenttalet 53 för rörligt tillägg utgöra således de totala pensionsförmånerna efter viss avrundning kronor 7 597: 68 för helt år. Sedan riksdagen numera bifallit det i prop. nr 23 för årets riksdag framlagda förslaget angående förbättring av utgående SPA-pensioner, torde beloppet av hel pension fr. o. m. den 1 juli 1952 bli 6 122 kronor, vartill kommer rörligt tillägg beräknat å 4 932 kronor. Vid nyssnämnda procenttal för rörligt tillägg skulle de totala pensionsförmånerna bli 8 736 kronor.

Örjangårds hemställen går ut på att han skulle erhålla hel pension enligt pensionsklass 1: 33. Hel ålderspension i denna pensionsklass är före 67 år 9 912 kronor och därefter 9 120 kronor, vartill kommer rörligt tillägg. Med rörligt tillägg å 53 % utgöra således de sammanlagda pensionsförmånerna i denna pensionsklass kronor 15 165: 36 till 67 år och kronor 14 373: 36 därefter.

Avsikten med specialstadgandet § 7 a i 1919 års reglemente har varit, att befattningshavare genom att betala erforderliga avgifter skulle kunna förvärva en viss pensionsrätt utöver den enligt reglementets allmänna bestämmelser intjänade. Utgående avgifter ha avvägs så att de skolat läcka den verkliga kostnaden.

Med hänsyn till den ifrågakommande tilläggs pensioneringens syfte och till de i det föregående omnämnda reglerna för beräkning av uppskjuten pension eller motsvarande förmån för statsanställda m. fl. finner pensionsanstalten uppenbart, att ett tillmötesgående av den gjorda framställningen icke kan ifrågakomma utan vittgående konsekvenser. På grund härav måste pensionsanstalten bestämt avstyrka bifall till ansökningsen.

Genom beslut den 15 maj 1953 har *Kungl. Maj:t* funnit Örjangårds framställning icke föranleda någon *Kungl. Maj:ts* åtgärd.

Utskottet. Med hänsyn till vad statens pensionsanstalt anfört i sitt ovan återgivna utlåtande, vilket legat till grund för *Kungl. Maj:ts* avslagsbeslut i ärendet, får utskottet för sin del hemställa,

att motionerna I: 263 och II: 187 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 1 december 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsgård, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Näsström, Sundelin, Bergh, Hesselbom, Einar Persson, Edvin Thun, Erik Svedberg, Boman och Ivar Nilzon; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malmberg i Skövde, Andersson i Malmö, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Åkerström, Kyling, Onsjö, Nihlfors, Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Almgren och fröken Ager.

Reservation

av herrar *Sundelin* och *Svensson* i Ljungskile.